

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII

KWARTALNIK HISTORYCZNY

Rocznik CXI

Nr 2

WARSZAWA 2004

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII

KWARTALNIK HISTORYCZNY

Założony przez Xawerego Liskego
w 1887 roku

ROCZNIK CXII
2004

2

WYDAWNICTWO NAUKOWE *Semper*
Warszawa 2004

KOMITET REDAKCYJNY

Jacek Banaszekiewicz, Marian Biskup, Stanisław Bylina, Iwona M. Dacka (sekretarz), Marian Dygo (zastępca redaktora), Adam Galos, Magdalena Hułas, Maciej Janowski (zastępca redaktora), Leszek Jarmański, Tomasz Kizwalter, Wojciech Kriegseisen (redaktor), Jerzy Michalski, Roman Michałowski, Henryk Samsonowicz, Jerzy Strzelczyk, Józef Szymański, Stanisław Trawkowski, Roman Wapiński, Romuald Wojna (zastępca redaktora), Andrzej Wyczański, Jerzy Wyzumski

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN
00–272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. (22) 831 02 61
e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.kh.semper.pl>

Adiustacja: Bogusława Pilch

© Copyright by

Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe *Semper*
Warszawa 2004

© All right reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission of the publishers,
Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe *Semper*

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub odtwarzanie fragmentów tej publikacji w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk oraz Wydawnictwa Naukowego *Semper*

Publikacja dofinansowana przez Komitet Badań Naukowych

WYDAWNICTWO NAUKOWE *Semper*

ul. Bednarska 20a, 00–321 Warszawa

tel./fax: (22) 828 49 73

e-mail: semper@semper.pl

<http://www.semper.pl>

PL ISSN 0023–5903

Nr indeksu 363103

SPIS TREŚCI

Marian Surdacki, Szpital Świętego Ducha i św. Leonarda w Urzędowie w XV–XVIII wieku	5
Tomasz Wiślicz, Społeczeństwo Kleczewa i okolic w walce z czartem (1624–1700)	37
Krzysztof Marchlewicz, Nadzór administracyjny i policyjny nad polskimi emigrantami politycznymi w Wielkiej Brytanii w latach 1831–1863	61

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — PROPOZYCJE

Tomasz Wiślicz, Szkoła „Annales” wobec wyzwań schyłku XX wieku. Krytyka i próby reform	79
Dariusz Andrzej Sikorski, Gorzej, gdy plebana muszą uczyć dzwonniki — czyli o sile autorytetów i niemocy argumentów	101

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Wojciech Kriegseisen, Dwie nowe prace poświęcone stosunkom wyznaniowym na Śląsku w dobie kontrreformacji	111
--	-----

*

<i>Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation</i> , red. E. Gatz, C. Brodtkorb, H. Flachenecker — Leszek Zygmunt	121
<i>Wczesnośredniowieczny Płock</i> , red. A. Gołębniak — Leszek Zygmunt ..	124
V. Wolf, <i>Jan Kolda ze Žampachu. Život táboorského hejtmana, loupeživého rytíře, kondotiéra a psance</i> — Wojciech Iwańczak ...	128
J. Pezda, <i>Ludzie i pieniądze. Finanse w działalności Adama Jerzego Czartoryskiego i jego obozu na emigracji w latach 1831–1848</i> — Krzysztof Marchlewicz	130
L. Trzeciakowski, <i>Posłowie polscy w Berlinie 1848–1928</i> — Adam Galos	133
S. Tokarski, <i>Ethnic Conflict and Economic Development: Jews in Galician Agriculture 1868–1914</i> — Tomasz Gąsowski	136
J. Suchoptes, <i>Finlandia w polityce Stanów Zjednoczonych 1917–1919</i> — Hanna Marczevska-Zagdańska	141
A. Wolff-Powęska, <i>A bliźniego swego... Kościoły w Niemczech wobec „problemu żydowskiego”</i> — Marian Wojciechowski	147
M. Rutowska, <i>Wysiedlenia ludności polskiej z Kraju Warty do Generalnego Gubernatorstwa 1939–1941</i> — Marian Wojciechowski	152

E. Nowak, <i>Obozy na Śląsku Opolskim w systemie powojennych obozów w Polsce (1945-1950). Historia i implikacje</i> — Tadeusz Wolsza	155
--	-----

KOMUNIKATY

Komunikat Komisji Nagrody Naukowej im. Stanisława Herbsta	165
---	-----

CONTENTS

Marian Surdacki, The Hospital of the Holy Spirit and St. Leonard in Urzędów during the Fifteenth-Eighteenth Century	5
Tomasz Wiślicz, The Community of Kleczew and Environs in the Struggle against the Devil (1624-1700)	37
Krzysztof Marchlewicz, Administrative and Police Surveillance over Polish Political Emigrés in Great Britain in 1831-1863	61
REVIEWS — POLEMICS — PROPOSITIONS	79
CRITICAL ARTICLES — REVIEWS	111
ADVERTISEMENTS	163

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAN – Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ – *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*
- AP – Archiwum Państwowe
APH – „Acta Poloniae Historica”
ASWK – *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*
ASWP – *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*
- BC – Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie
- BJ – Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK – Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO – Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
- BPAU–PANKr. – Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
- BR – Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu
- CAW – Centralne Archiwum Wojskowe
CDS – *Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae*, Wrocław 1956–1964
- CPH – „Czasopismo Prawno–Historyczne”
DN – „Dzieje Najnowsze”
KDKK – *Kodeks dyplomatyczny Katedry Krakowskiej*, Kraków 1874–1883
KDM – *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, Kraków 1876–1905
KDMaz. – *Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis*, Warszawa 1919
- KDP – *Kodeks dyplomatyczny Polski*, Warszawa 1847–1887
KDW – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, Poznań 1877 nn.
KH – „Kwartalnik Historyczny”
KHKM – „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
MGH – *Monumenta Germaniae Historica*
MGH SrG – *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum*
MGH SS – *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores*
MK – Metryka Koronna
MPH – *Monumenta Poloniae Historica*
mps – maszynopis
n. – i następna
nn. – i następne
OiRwP – „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op. cit. – opus citatum
PH – „Przegląd Historyczny”
PL – *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Paris 1878–1890
por. – porównaj

przyp.	- przypis
PSB	- <i>Polski Słownik Biograficzny</i>
RDSG	- „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red.	- redaktor, redakcja
RH	- „Roczniki Historyczne”
rkp.	- rękopis
RWHF PAU	- „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874-1891
	- „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891-1918
	- „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
	- „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921-1928/1929
	- „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929-1952
	- <i>Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności</i> , Kraków 1992-
SDRE	- „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”
SGKP	- <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i>
SH	- „Studia Historyczne”
SIRIO	- <i>Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoričeskogo Obščestva</i>
Sobótka	- „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»”
SPPP	- <i>Starodawne Prawa Polskiego Pomniki</i>
SSS	- <i>Słownik Starożytności Słowiańskich</i>
St. Żr.	- „Studia Źródłoznawcze”
sygn.	- sygnatura
VL	- Volumina Legum
wyd.	- wydanie, wydał
z.	- zeszyt
ZH	- „Zapiski Historyczne”
zob.	- zobacz

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyrylic- kiego	Transli- teracja	Język*	Nr	Litera alfabetu cyrylic- kiego	Transli- teracja	Język
1	А а	A a	b b u m r s u	27	Р р	R r	b b u m r s u
2	Б б	B b	b b u m r s u	28	С с	S s	b b u m r s u
3	В в	V v	b b u m r s u	29	Т т	T t	b b u m r s u
4	Г г	G g	b b u m r s u	30	Ѡ ѡ	Ć ć	s
5	Д д	D d	b b u m r s u	31	Ќ к	Ķ ķ	m
6	Ђ ѓ	Đ đ	s	32	У у	U u	b b u m r s u
7	Ѓ г	Ĝ ĝ	m	33	Ў ў	Ŭ ŭ	b
8	Е е	E e	b b u m r s u	34	Ф ф	F f	b b u m r s u
9	Ё ё	Ë ë	b r	35	Х х	H h	b b u m r s u
10	Є є	Ê ê	u	36	Ц ц	C c	b b u m r s u
11	Ж ж	Ž ž	b b u m r s u	37	Ч ч	Č č	b b u m r s u
12	З з	Z z	b b u m r s u	38	Ѣ ѣ	Ď ě	m s
13	С с	Ŝ ŝ	m	39	Ш ш	Š š	b b u m r s u
14	И и	I i	b** b u m r s u	40	Щ щ	Š š	b u r u
15	І і	Ì ì	b r** u	41	Ъ ъ	" "	b** b u r
16	Ї ї	Ĭ ĭ	u	42	Ы ы	Y y	b r
17	Ј ј	Ǧ ǧ	m s	43	Ь ь	' '	b b u r u
18	Й й	J j	b b u r u	44	Э э	È è	b r
19	К к	K k	b b u m r s u	45	Ю ю	Û û	b b u r u
20	Л л	L l	b b u m r s u	46	Я я	Â â	b b u r u
21	Љ љ	Ľ ľ	m s	47	' '	' '	b b u m r s u
22	М м	M m	b b u m r s u	48	Г г	Ĝ ĝ	b** u**
23	Н н	N n	b b u m r s u	49	Ѣ ѣ	Ě ě	b** r**
24	Њ њ	Ŋ ŋ	m s	50	Ж ж	Ǻ ǻ	b u**
25	О о	O o	b b u m r s u	51	Ө ө	Ɔ ɔ	r**
26	П п	P p	b b u m r s u	52	У у	Û û	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.

** Występuje w dawnej pisowni.

Warunki prenumeraty

Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są na okresy kwartalne.

- W kraju
  - urzędy pocztowe oddawcze, właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora, oraz doręczyciele w miejscowościach, gdzie dostęp do urzędu jest utrudniony;
  - dział kolportażu Wydawnictwa Naukowego Semper, ul. Bednarska 20A, 00-321 Warszawa, tel./fax: (p-22) 828 49 73; wpłaty należy kierować na konto: PKO BP, Nr 06 1020 1185 0000 4202 0014 0426 z zaznaczeniem na blankiecie przelewu tytułu czasopisma i okresu prenumeraty.

- Ze zleceniem wysyłki do innych państw:
  - dział kolportażu Wydawnictwa Naukowego Semper, ul. Bednarska 20A, 00-321 Warszawa, tel./fax: (p-22) 828 49 73; wpłaty należy kierować na konto: PKO BP, Nr 06 1020 1185 0000 4202 0014 0426 z zaznaczeniem na blankiecie przelewu tytułu czasopisma i okresu prenumeraty; dostawa odbywa się pocztą zwykłą w ramach opłaconej prenumeraty, z wyjątkiem zlecenia dostawy pocztą lotniczą, której koszt w pełni pokrywa zleceniodawca.

Cena w prenumeracie w 2005 roku w kraju wynosi **16 zł** za numer. Prenumerata ze zleceniem dostawy za granicę (pocztą zwykłą) jest w Europie o 100%, a w krajach pozaeuropejskich o 200% wyższa od krajowej.

Terminy przyjmowania przedpłat przez Wydawnictwo Naukowe Semper oraz przez Poczta Polską (tylko prenumerata krajowa):

- do 25 XI na I kw. roku następnego
- do 25 II na II kw.
- do 25 V na III kw.
- do 25 VIII na IV kw.

Wcześniejsze i bieżące numery można nabywać w Dziale Handlowym Wydawnictwa Naukowego Semper, ul. Bednarska 20A, 00-321 Warszawa, tel./fax: (p-22) 828 49 73. Również można je zamawiać we wszystkich księgarniach naukowych i akademickich (cena 1 egz. w tych księgarniach może różnić się od ceny w Wydawnictwie).

Subscription orders (17 US\$ per copy, 68 US\$ per year) available through the local press distributors or through ARS POLONA S.A., Warsaw/Poland, <http://www.arspolona.com.pl>.

WYDAWNICTWO NAUKOWE SEMPER
ul. Bednarska 20A, 00-321 Warszawa, Poland
tel./fax: (p-22) 828 49 73
<http://www.semper.pl>